

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע"נ

ברוך דוב ז"ל בן יבלחט"א משה חיים ווידרא נ"י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ"ל

מראה מקומות רשפי אש

לע"נ מרים שיינדל צה יבלחט"א אפרים שמעון סינאוויץ

LAKEWOODDAFYOMI.COM

(א) ויטען טו: ויש"ל.
(ב) [שם כל: ויש"ל] (ג) סס
י: (ד) לעיל קוד: י"ח דף ע"ג
ו: ע"י: כחונת דף ע"ג.
[שם ע"ה: (ה) י"ח א:]
(ו) סס ב: (ז) ששטמ מ"א:
(ח) ויטען י"ח: ע"י ויטען
[ע"ה: (ט) קודשין כ"ו,
(י) קט"ז: (י"א) דברים כ"ו,
א: (י"ב) גיטין כ"ב ע"א.

הגהות הב"ח

(א) גבי ותפלו (אמר)
לוי הכי קאמילי טו
קולו: ה"מ וי"ב טו
ש"ס: א"ל א"ב קש"א
טו: (ב) רש"י: ד"ה
אלא וכו' וכן שטעין ד"ה
לאו כו' ויטען א"ב וכו'
טו: שכתב מוצר ל"ל
ויטען טו: נמק':
(ג) ד"ה לוי מקיים טו'
ויגעה ממנו ח"י טו:

הגהות וציונים

[א] צ"ל רב אבינא
(יב"ב) וברש"י: איתא
"ויב"א, ותי רש"י:
לעיל ע"י ע"א ד"ה כל
אבא חמא: [ב] תיבת
"כתוב בו" ט"ס הוא
(ר"ש דע"ר) וכן ליתא
בבב"י ובד"ר ומה וכו'
נכון, ולכנס הדומם צ"ל
והו"קטנו (פ"י) שאם
כתוב בו בשטר העדים
ואנו הו"קטנו לעדות
ונמצאת וכו', דק"ס אית
(ג) ויבצאתו (כ"ה)
בבב"י:
[ד] בבב"י שם איתא על
הגלגל בר"ר ובראש
איתא ש"ל וברש"י שעל
הו"קטנו איתא ש"ל ה"ה
ופרעתי לך: [ה] ויבצאת
הרש"י: ד"ה הי"א
בר"ר (רש"י) אולם
ד"ר איתא ברש"י:
"ד"ר יצחק: [ו] בבב"י
אמר ליה אב"י לא
מהוממנא
ברש"י: דק"ס אית א
[ז] רש"י (גליון):
[ח] ג"א הלכה ברבי וא"ר
רבי (גליון): ח"י בראש
ועין חידושי אנשי שם
בר"ר (ג"ה ע"ב בדפי
הד"ר): אית א ובתי יוסף
[ט] סימן קמ"ט:
[י] נדע"ל דהא דרשב"ג
(בבב"י): [י"א] צ"ל
מבריתין (גליון) וכו'
בד"ר:

ליקוטי רש"י

דאמר עדי מסירה
ברתי. ולמך תימנ
הגט אלמ מן המורה אל
תפני חוקן העולם ויש
ל' ולמך אין גט כשר
גלגל עדי מסירה וכו'
לא לך תלמוד גט וכו'
כתב קרא וכתב אכמינ
הגט כתיב ולא אחימת
ידי עדים (ש"ס) דלר"ש
וכתב קרא אכת הגט
ולא אחימת עדים וכו'
אלעזר הוא דלמך תימנ
הגט אלמ מן המורה אל
תפני חוקן העולם ויש
וכתב קרא אכת הגט
ק"ל ויש (ש"ס) ויב"י
ג"א. ולא סגי לתמינ
גלגל עדי מסירה דלמך
הוא דעדי תימנ דעל
כתיב ענין עדים דלמך
ממנו (ש"ס כ"ג): דג"ר דג"ר
וכתב לך תמינ אשק
כתיבת ק"ל ויש (כ"ג).

ברתי. משו ליה פטר כתיבת
כתיב וכתב לה אחימת עדים ק"ל
הוא חממנו (ש"ס ג"ג). לענין גט עדי
תמינ עיקר כתיבת (כתובות ג"ד). והמ"ש (פ"ב)

גט פשוט פרק עשירי בבא בתרא

רבן שמעון בן גמליאל סבר אין אותיות נקנות במסירה. והלך
כריך עדי חוקה דמין דל"ל אידך לך חזק וקני ויש לו עדים שהחזיק
זה קנה דקרקע נקנית בכסף או בשטר מכירה ומתנה או בחזקה
והכי קאמר רש"י דהו"ו בחזקה ולא בשטר: א"י. לר"ב דימי:

רבן שמעון בן גמליאל סבר אין אותיות נקנות
במסירה ורבי סבר אותיות נקנות במסירה
אמר ליה אב"י א"י פלוגתא דרמ"ר אמר ליה
ותפלו (ה) אמר ליה הכי קאמינא לך מתניתא
לא מתירצא אלא ברמתרצא מר ואם כן קשיא
דרבן שמעון בן גמליאל אדרשב"ג אלא אמר
אב"י הכא במאי עסקינן כגון שמוצא אחד
מהן קרוב או פסול ובפלוגתא דר"מ מאיר ור'
אלעזר קא מיפלגי רבי סבר לה כרבי אלעזר
דאמר (ו) עדי מסירה כרתו ורבן שמעון בן
גמליאל סבר לה (ז) כרבי מאיר דאמר עדי
חתימה כרתו והא (ח) אמר רבי אבא ^ב מודה
היה רבי אלעזר במוזיף מותבו שהוא פסול
אלא אמר רבי (ט) אבינא הכל מודים שאם כתוב
בו^ב הו"קטנו לעדותן של עדים ונמצאת עדותן
מוזיפת שהוא פסול כדרבי אבא לא נחלקו
אלא בשטר שאין עליו עדים כלל דרבי סבר
לה כר' אלעזר דאמר עדי מסירה כרתו
ורבן שמעון בן גמליאל סבר לה כרבי מאיר
דאמר עדי חתימה כרתו ואיבעית אימא
במודה בשטר שכתבו צריך לקיימו קא
מיפלגי דרבי סבר (י) מודה בשטר שכתבו
אין צריך לקיימו ורבן שמעון בן גמליאל סבר
צריך לקיימו והא איפכא שמעינן להו דתניא (יא)
שנים אדוקין בשטר מלוה אומר שלי הוא
ונפל ממני ומצאתו^ב ולוה אומר שלך^ב הוא
ופרעתי לך יתיקיים השטר בחותמו דברי
רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר ויחלוקו
והוינן בה ולית ליה לרבי הא דתנן (י"ב) שנים
אוחזין במלת זה אומר אני מצאתיה וזה
אומר אני מצאתיה זה ישבע שאין לו בה
פחות מחציה וזה ישבע שאין לו בה פחות
מחציה ויחלוקו ואמר רבא אמר כל נחמן
פלגי בשאינו מקויים רבי סבר מודה בשטר
שכתבו צריך לקיימו וואי מקויים ליה גבי פלגא
הב' מודים. רבי ורש"י מודים שאם
מוזיף מתכווה שהוא פסול כד"ר אבא
דמודה ר' אלעזר לו ואיבעית אימא
במודה מערער שכתבו לשטר שפד
זה פלגי וקאמר מערער לא מכרתו^ב
לך וממני נפל השטר ומלאתו: אין
צריך לקיימו. ללא דמי לשאר דינים
שהפה שאסר הוא הפה שהמיר
שפלוו אם היה זה מערער ואומר
לא תכתיבין לך ה"ה לנו תתקד את
זה הליקא סבר שלג תתקדו ישראל
לעשות פטרות מוזיפים אלא
שהמירו חמסיס להטקן קיוס היכא
דמערערי עליה הלך כי אמר
כתמינו ומהמנה למי שהשטר צדו:
צריך לקיימו. והכי קאמר רבן שמעון
בן גמליאל ולא בשטר שהשטר אינו
מועיל לו כל זמן שאם נתקיים ע"י
שכתבו דליוה אמר כתמינו וקאמר נמי

קע.

לא מסרמו לו: והא איפכא שמעינן דהו"ו. צפק שם אוחזין דמיה
שנים אדוקים בשטר כו': יתיקיים השטר בחותמו דברי רבי. וגינה
ליה מלוה כוליה ודמפרשטין טעמא לקמן: והוינן בה. הכי קאמרין
צפ' שנים אוחזין אמר מר יתיקיים השטר בחותמו דברי רבי וגינה לו

מלוה כוליה נתמיה ולית ליה לרבי כו'
ותלוין. וה"ה יגעה ח"י חוב הכתוב
בשטר ולא ע"ה א"ר נחמן במקויים.
צפק כול עולמא דלפניו דפלגי
בין שנים כדון משנתנו דשנים אוחזין
אי מקיים ליה פלגי. כלומר או יש
ממש דצדדיו וגינה (א) מהס ח"י חוב
בשטר וצדדן פלגא יספיד בשביל
חפיקה הלוה שאדוק עמו בשטר:
א"א הכא בלברר קא מיפלגי: א"ס
שטען למעבר שני מיני חוקות פ'
לי אחת שיש צדי עדיין סטר מכירה
שעשית לי על זה השדה ועוד שיש לי
עדי חוקת שלש שנים וקאמר רבי
דדון בשטר שצריך לברר ולאמת את
דצדיו ולהציא את השטר כמו שטען
ועדי חוקה בלא שטר לא יועיל לו
כלן מאלמך שזו עומד ומעבר לא
מסרתי לך שטר מעולם ולא מכרתי
לך ושלג דין החוקת והלה טען
שטר יש עדיין צדי וצילו לא טען
ק' היה די לו בעדי חוקה כדלמך
בחוקת הצמים (לעיל כ"ג) דעד מלת
שני מודה רבינא בשטריה טעין אף
מודה: וכן שטען סבר דין אף
בחוקה לצהי כאלו צל לידון בחוקה
לצהי בלא שטר וכל שכן שאם הצ"א
שטר מכירה לא צעו מו עדי חוקה
לדון אדס נריך לברר ריבוי טענות
שטען שאין קיימים לו וכי ה"ה דללו
טען מעיקרא אדס שטר ויש לי חוקה
שלש שנים די לו צדך כי טען נמי יש לי
שטר עם החוקה די לו בחוקה בלא
שטר: תבטיח דרינא. ר' חייא לרבי
אבא: אבא פ"א בהדימוניא. לומר
פרעתי אפי' בלא עדים: והא קיי"ל.
צפק שטעמא דדיינין: כשמתעד.
דלמרח שמעיה דרבי נריך שצוואו
פלגי ופלגי ועינדו. ומיהו אי חמו ה"ה
סהי ואמרי לא היו דצרים מעולם ה"ה
אמר רבא צפ' שטעמא דדיינין (שטעמא
דף מ"א): כל מילתא דלא רמינא עליה
דאינא וכו' ולהכתיב כרצא ונצטע הלוה
שפרעו ופטור: א"י. ר' אבא: והאמר
רב גידל אמר רב דה"ה כרשב"ג.
שאמר דאון אף בחוקה לצהי דליין
ללא היה נריך לטעון שטר יש צדי
מאלמך שאלמך שני חוקה אין נריך
לברר את דצדיו שהרעה לטעון מה
חתמינו ברתי. היינו עיקר
כריתות הלך קסבר כיון
דעדי חתימה הדין שטר
פסול דין בחוקה ולא
בשטר: והאמר רבא.
התם כמס גיטין מודה ר'
אלעזר בגט מוזיף
מתכווה. שאחר מן העדים
קריב או פסול פסול הגט
ולא מועיל עדי מסירה.
ועל מה נחלקו בגון על
איתן ג' ויטען כגון כתב
הגט ואין עליו עדים יש
עליו עדים ואין בו זמן
זמן ואין בו אלא עד אחד
לא תינשא ואם נשאת
הלך כשר הדיוא לאן
מוזיף מתכווה לאן היא
וגוא נמי בשטרי מוק

במוזיף מתכווה בקריב או פסול לא פלגי. אלא בדי אבינא פלגי דאמר ר' אב"י רש"י שאם אמר
בית דין או כחבו הו"קטנו לעדות של עדות ונמצאת עדותן מוזיפת ונמצא אחד קרוב או פסול חתימי מותבו
ואם בא לידון כחבו שטר אין מועיל לו כלום עד מסירה ועל מה נחלקו בשאין עליו עדים כלל ההוא לא היה מוזיף
מתכווה רש"י ג' אמר ר' חתימה כרתו וכו' עדיין דין בחוקה בלבד: ואיבעית אימא במודה בשטר
אמר רבי אבא אמר רב אדא בר אהבה
אמר ר' האומר לחבירו פרעתך בפני פלוני
ופלוגי צריך שיבואו פלוגי ופלוגי ויעידו
[א"ל] והא אמר רב גידל אמר רב הלכה
כדברי רבן שמעון בן גמליאל וואף רבי לא
אמר

מוזיף מתכווה בקריב או פסול לא פלגי. אלא בדי אבינא פלגי דאמר ר' אב"י רש"י שאם אמר
בית דין או כחבו הו"קטנו לעדות של עדות ונמצאת עדותן מוזיפת ונמצא אחד קרוב או פסול חתימי מותבו
ואם בא לידון כחבו שטר אין מועיל לו כלום עד מסירה ועל מה נחלקו בשאין עליו עדים כלל ההוא לא היה מוזיף
מתכווה רש"י ג' אמר ר' חתימה כרתו וכו' עדיין דין בחוקה בלבד: ואיבעית אימא במודה בשטר
אמר רבי אבא אמר רב אדא בר אהבה
אמר ר' האומר לחבירו פרעתך בפני פלוני
ופלוגי צריך שיבואו פלוגי ופלוגי ויעידו
[א"ל] והא אמר רב גידל אמר רב הלכה
כדברי רבן שמעון בן גמליאל וואף רבי לא
אמר

עין משפט
גון מצוה
צב א מ"י פ"א מ"ג
גירושין ה"ל טו ופ"ד
ה"ל ג סגג עקן ד וכו'
תוש"ע ח"מ סי' ס"ד
וטוש"ע ח"מ סי' ק"ל פ"ב
ו וכו' קלג פ"א פ"ב
צב ב מ"י ט"ס פ"א ה"ח
וסגג עקן ג טוש"ע
ח"מ סי' ס"ד פ"א וטוש"ע
וטוש"ע ח"מ סי' ק"ל
סעף ז':
צד ג מ"י פ"ד מ"ג
מלוא וכו' ה"ל ד סגג
עקן ד טוש"ע ח"מ סי'
ס"ד סעף טו:
ס"ד מ"י פ"ד מ"ג
צד ד מ"י פ"ד מ"ג
טעון וטעון ה"ל סגג
עקן ד טוש"ע ח"מ סי'
ק"ל פ"א פ"ב:
צו ה מ"י פ"ד מ"ג
מלוא וכו' ה"ל ד סגג
עקן ד טוש"ע ח"מ סי'
ס"ד סעף טו:
צו ו מ"י פ"א מ"ג מ"ג
ולו ה"ל א סגג ט'
טוש"ע ח"מ סי' ס"ד פ"א
צד ז מ"י פ"א מ"ג מ"ג
וטען ה"ל וטען
דשגות ונמצא מלוא סגג
עקן ד טוש"ע ח"מ סי' ס'
סעף ז':

רבינו גרשום

רבי סבר אותיות נקנות
במסירה. דבין שמר לו
הלה את השטר קנה להכי
אמר נידון בשטר היינו
עיקר קנין: ורש"י א"ר סבר
אין אותיות נקנות
במסירה. א"י: החוק
נמי הקרקע להכי אמר אף
בחוקה: ואמר ל"ה אב"י.
לר"ב דמי את מוקים
פלוגתיהו אפ"ר במ"א
דאיקו רב. לרבי ק"י
אב"י מר. א"י: פלגי
אדמר: אמר אב"י ליה
ותפלו. ומה סבר אבא
אימא טעמא דדיי ויהו
אמר טעמא דדיי: אמר
ל"ה אב"י א"ר קשיא
דרש"י: אדרשב"ג. א"ר
דהכא אמר איפכא דאמר
לעיל לטעמא דרב דמי:
אלא אמר אב"י. לא
קשיא הכא אמא אמר
רש"י: אין אותיות נקנות
במסירה כדון שנומצא
אחד מן העדים שבשטר
קריב או פסול. ורבי
דאמר דין בשטר סבר
לה כר' אלעזר דאמר
לענין גט עדי מסירה
ברתי. כלומר איתן
שטור לה הגט בפניהם
היינו עיקר כריתות הוי'
קא סבר דאצ"י דעדי
השטר אחד קרוב או פסול
דין בשטר בדין מסירה
שאם יש לו עדים שמכר
לו את השטר שכתב לו
מכירה בפניהם מועיל לו
השטר: ורש"י א"ר סבר
כר' מאיר דאמר עדי
חתמינו ברתי. היינו עיקר
כריתות הלך קסבר כיון
דעדי חתימה הדין שטר
פסול דין בחוקה ולא
בשטר: והאמר רבא.
התם כמס גיטין מודה ר'
אלעזר בגט מוזיף
מתכווה. שאחר מן העדים
קריב או פסול פסול הגט
ולא מועיל עדי מסירה.
ועל מה נחלקו בגון על
איתן ג' ויטען כגון כתב
הגט ואין עליו עדים יש
עליו עדים ואין בו זמן
זמן ואין בו אלא עד אחד
לא תינשא ואם נשאת
הלך כשר הדיוא לאן
מוזיף מתכווה לאן היא
וגוא נמי בשטרי מוק

מוזיף מתכווה בקריב או פסול לא פלגי. אלא בדי אבינא פלגי דאמר ר' אב"י רש"י שאם אמר
בית דין או כחבו הו"קטנו לעדות של עדות ונמצאת עדותן מוזיפת ונמצא אחד קרוב או פסול חתימי מותבו
ואם בא לידון כחבו שטר אין מועיל לו כלום עד מסירה ועל מה נחלקו בשאין עליו עדים כלל ההוא לא היה מוזיף
מתכווה רש"י ג' אמר ר' חתימה כרתו וכו' עדיין דין בחוקה בלבד: ואיבעית אימא במודה בשטר
אמר רבי אבא אמר רב אדא בר אהבה
אמר ר' האומר לחבירו פרעתך בפני פלוני
ופלוגי צריך שיבואו פלוגי ופלוגי ויעידו
[א"ל] והא אמר רב גידל אמר רב הלכה
כדברי רבן שמעון בן גמליאל וואף רבי לא
אמר

מוזיף מתכווה בקריב או פסול לא פלגי. אלא בדי אבינא פלגי דאמר ר' אב"י רש"י שאם אמר
בית דין או כחבו הו"קטנו לעדות של עדות ונמצאת עדותן מוזיפת ונמצא אחד קרוב או פסול חתימי מותבו
ואם בא לידון כחבו שטר אין מועיל לו כלום עד מסירה ועל מה נחלקו בשאין עליו עדים כלל ההוא לא היה מוזיף
מתכווה רש"י ג' אמר ר' חתימה כרתו וכו' עדיין דין בחוקה בלבד: ואיבעית אימא במודה בשטר
אמר רבי אבא אמר רב אדא בר אהבה
אמר ר' האומר לחבירו פרעתך בפני פלוני
ופלוגי צריך שיבואו פלוגי ופלוגי ויעידו
[א"ל] והא אמר רב גידל אמר רב הלכה
כדברי רבן שמעון בן גמליאל וואף רבי לא
אמר

מלאכי

כללי התלמוד

כהונת עולם הל' נדרים דף ס"א ע"ד
שהאריך הרבה בענין זה, ובספר זכרון
דברים דף נ"ד ב', ובכנסת הגדולה חו"מ סי'
כ"ה בכללי הקים לי אות (ט"ו) [ס"ו]⁴⁸⁹:

רלו. הלכה כרב באיסורי⁴⁹⁰

היינו היכא דליכא סכנת נפשות, אבל
היכא דאיכא סכנת נפשות אזלינן לחומרא
ונקטינן כשמואל. כנסת הגדולה יו"ד סי'
קט"ז בהגהות הטור אות י':

רלח. הלכה כרבי מחבירו⁴⁹¹

ולא מחבירו. ובמקום אביו אין הלכה
כמותו*

כן כתב הכריתות בימות עולם ש"ג סי'
ד', ואחריו נמשך הר"ב הליכות עולם בפ"א
משער החמישי (אות ה).

וכן ראיתי להרי"ף (גיטין כו, א בדפי
הרי"ף) והרא"ש (שם פ"ה סי' ה) ז"ל בפרק
הניזקין שהביאו דברי הגאון שפסק כרשב"ג

גופייהו בפ"ב דחולין ריש דף ל"ד (ד"ה מאן)
גבי עולא ור' אלעזר, ובדוכתי אחריני טובא:

רלו. הלכה כרב באיסורי וכשמואל
בדיני⁴⁸⁵

היינו היכא דפליגי באיסור לבד או
במזון לבד, אבל היכא דעיקר פלוגתייהו
תלי בדינא, אע"ג דנפקא מינה לאיסור,
הלכה כשמואל בדיני. כן כתב הכנסת
הגדולה בכללי הגמרא כלל (ג"ה) [ג"ג]
בשם בנימין זאב (סי' רס), ומהריב"ל (ח"ג
סי' צט), ומהרש"ך (ח"א סי' קמה), ועצמות
יוסף (קידושין עג, א).

ועיין בספר פרחי כהונה דף קל"ב א'
(ב"מ נא, ב)⁴⁸⁶, ובחידושי הריטב"א
לקידושין דף ל"ח ב' (כג, ב)⁴⁸⁷, ובספר
הליכות אלי כלל ס', ובתוס' דנזיר כ"ד ב'
ד"ה ואמר⁴⁸⁸, ובקידושין כ"ג ב' ד"ה ורבי
אלעזר, וב"מ פ"ב א' ד"ה לא. וע"ע ספר

●● מתנת ידו ●●

בפשיטות עפ"ד הגמ' שם, דרבי זירא חבירו של רב יהודה היה. ⁴⁸⁵. ראה בזה לעיל הערה ריש כלל
קמו. ⁴⁸⁶. ושם כתב דברי המהריב"ל שם, ודברי הרא"ש ב"ק פ"ד סי' ד גבי פלוגתא דרב ושמואל,
דאם נחלקו לענין איסורא פסקינן כרב בתרוייהו, ואם נחלקו לענין ממונא פסקינן כשמואל בתרוייהו,
ואע"ג דהש"ס נקט פלוגתתם לענין ממונא, בטר עיקר פלוגתייהו אזלינן. ⁴⁸⁷. ושם כתב בדבר דלאו
לענין איסורא פליגי אלא כי איתשיל לענין דינא הוא דאיתשל, הלכתא כשמואל בדיני. ⁴⁸⁸. ושם
נקטו דאף דיש נפק"מ גם לענין ממון, מ"מ כי איתשיל בש"ס שם לענין איסורין איתשיל והלכתא כרב.
⁴⁸⁹. שם דן במילתא דאית בה איסור וממון, האם נחשב כאיסור או כממון גבי קים לי, וזה כעין כלל
זה האם הלכה כרב או כשמואל במלתא דאית בה איסור וממון. וע"ע שו"ת בעי חיי יו"ד סי' קצז מש"כ
בזה. והרא"ש ב"מ פ"ד סי' יז כתב גבי פלוגתת רב ושמואל שם דהלכתא כרב, כיון דקיי"ל כוותיה
באיסורי, דאונאה הוא איסור, ולא דמיא הך פלוגתא לפלוגתא דפליגי רב ושמואל בענין גול בכמה
דוכתי וקיי"ל כשמואל בדיני, דהכא פליגי בלכתחילה אם מותר להתנות כן ולהיפטר מאונאה. וכ"כ
בשמו כנה"ג חו"מ סי' רכז הגהב"י אות כב. ועיין שו"ת בתי כהונה ח"ב בית ועד לשונות הפוסקים
סי' יד מש"כ באורך בדבר זה. וע"ע מהר"ם שיף כתובות יד, ב שכתב ג"כ דכיון דעיקר פלוגתא דרב
ושמואל התם מיתניא לגבי איסורי פסקינן בהא כרב אף בדיני. ועיין ספר בגדי שש (שמאמה) יו"ד סי'
קי שהקשה ע"ד רבינו היאך לא זכר שרוב הפוסקים כתבו דהלכה כרב באיסורי אע"ג דנפק"מ לממון,
משום דרב לענין איסורי דייק טפי. וע"ע ספר מנחה חדשה סוף מצוה נז מש"כ לפ"ד רבינו כאן.
⁴⁹⁰. ראה בזה לעיל הערה ריש כלל קמו. ⁴⁹¹. ראה הערה לעיל ריש כלל קעה.

להרא"ש כסותר דברי עצמו, דליתא אחרי המחילה רבה, כמדובר*.

אכן מאי דפליאה דעת ממני הוא דעת ראבי"ה ז"ל, שהרי המרדכי כתב בפרק אלו מגלחין בשמו דאין הלכה כרבי במקום אביו, ואילו בהגהות המרדכי על כתובות תקמ"ח ב' (סי' רפז) כתב בשם ראבי"ה גופא דהלכה כרבי אף נגד אביו*, דאע"ג דאביו ורבו היה, כדאיתא בהפועלים, אחר כך נתחכם יותר ממנו, כדתייא בכל דוכתא מילתא דרבי קודם דרשב"ג, ע"כ⁵⁰⁸, והובא בדברי מוהר"י קארו שם.

והיותר תימה הוא, דבההוא עניינא גופא דפרק אלו מגלחין המובא למעלה, כתב הרא"ש בשם ראבי"ה היפך ממה שכתב המרדכי בשמו. והוא פלא על מוהר"י קארו ומהרש"א שלא נתעוררו בזה. ולדידי המ"ך צ"ע.

ואכתי פש גבן למיהב טעמא אמאי פסקו הרי"ף והרא"ש כרבי במקום רשב"ג*, בההיא דפ"א דמציעא ז' א' גבי שנים אדוקים בשטר וכו', מאחר דסברי מרנן דבמקום אביו לית הלכתא כוותיה. ולדידי חזי לי הטעם, משום דמוקמינן שם לפלוגתייהו במודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, דרבי סבר צריך לקיימו, ורשב"ג סבר אין צריך לקיימו. והכי נמי בפרק מי שמת (ב"ב) קנ"ד א' מוקמינן פלוגתא דרבי מאיר ורבנן בהכי, דר"מ סבר מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, ורבנן סברי צריך לקיימו. וכיון דסברת רבי אתיא כרבנן

נטע רבעי הן, לא אמר כלום. לא נתכוון זה אלא להשביח את מקחו, ומסיים בתוספתא דברי רשב"ג, רבי אומר נאמן העכו"ם להחמיר אבל לא להקל. וקיימא לן הלכה כרבי מחבירו, ואע"ג דאביו פליג עליה, כיון דלא פליג עליה אלא יחידאה, הלכה כרבי מחבירו קרינן ביה, דכל שעתא הלכתא כוותיה לבד מהיכא דרבים פליגי עליה, דאמרינן הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו. וכן פירש רש"י בפרק זה בורר (סנהדרין כג, ב ד"ה אף). וכן פסק רשב"ם בפרק גט פשוט (ב"ב קע, ב ד"ה אמר) בפלוגתא דרבי ורשב"ג גבי בא לידון בשטר ובחזקה, כי היכי דאמרינן הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו, הכי נמי היכא דפליג אביו עליה, אע"ג דרבו היה, כיון דלאו רבים פליגי עליה. הלכך נאמן העכו"ם לענין אבילות. ואין נראה ראייה לרבינו מאיר, דשאני התם וכו', עכ"ל. הא קמז מבואר דלא דיבר הרא"ש מאומה בהאי עניינא כלל, אלא דעת הר"מ וראבי"ה הוא דקמייתי.

ואף גם זאת נראה מדברי המרדכי שם סי' תתקכ"ה, דכולי לישנא דמייתי הרא"ש מרישיה לסיפיה לשון רבינו מאיר הוא, עיין שם. וכיון שכן לא שייך כאן רמז סתירה כלל לפי קוצר דעתי. וגם לא טרח לחלוק על ראבי"ה בזה, לפי שכבר גילה דעתו בפרק הניזקין ובפרק המקבל, דאין הלכה כרבי במקום אביו. אמור מעתה, שלא צדקו יחדיו מוה"ר יוסף קארו ועדות ביהוסף ושושנים לדוד במה דשוויהו

●● מתנת ידו ●●

שאר המחברים כלל ל. 508. ראה שדי חמד מערכת ה' כלל קא שכתב להעיר ע"ד רבינו, שבהגהמ"ר שם כתב כן בשם ריב"א, ולא בשם הראבי"ה. וכבר השיגו כן ע"ד רבינו חינו וחסדא ח"ב דף מא ע"ב כתובות יט, מקנה אברהם ח"ב דף לב ע"ג כלל קיד. וראה ספר אוצר ישע"י כח שכבר קדם בזה

בבא בתרא דף קע

יורה דעה רמ כבוד אב ואם

טורי זהב

רב שפתי בהן

באר הגולה עם ציונים מהש"ך

רמ (א) אין בית דין בופין וכו'. צפרק כל הצער נחולין קי. צ איתא הכי דהוא גבדא דלא הוה מוקיר אבוב אחויה לקמיה דרז חסדא כפחיה להלקוחו, כדאיתא במצות עשה שאין אדם רוצה לקיים מכין אותו עד שתאל נפשו [בבבא טו, א-ב], ואיקלע

רמ א לא יעמוד כו'. אבל מותר לעמוד במקום שאצו רגלי לישב צדו לית ציה זילוחא ללל, צ"י [עמוד חקפז ד"ה ואחיו]: **ב ולא סותר את דבריו. צין שחולק עליו, צין שאומר להחולק עליו נראין דבריו, הו סותר את דבריו. ונראה דסותר דבריו אסור אף שלא בפניו, וכן משמע בדרישה סעיף (ד') [ג].** וכן כחוד נהדיא בפרישה לקמן סימן רמ"ג סעיף כ':

הלכות כבוד אב ואם

סימן רמ

איזהו כבוד ואיזהו מורא ודיניהם. וכו' כ"ה סעיפים:

א (א) אין צריך ליוהר מאד בכבוד אביו ואמו ובמוראם: הגה [ב] [ב] ומכל מקום (א) אין ציה דין (א) כופין על מצות כבוד אב [ואס] [ב] דהוי ליה מצות עשה שמתן שכרה צדקה שאין ציה דין כופין עליה:

ב איזה מורא א לא יעמוד (ב) במקומו (ב) המיוחד לו לעמוד שם בסוד וקנים עם חבריו או מקום המיוחד לו להתפלל ולא ישב במקום המיוחד לו להסב בביתו ב (ב) ולא (א) סותר את דבריו ולא מכריע את דבריו [ב] בפניו [ד] אפילו לומר

לכוף הרשות בידם, וכן פסק רמ"א בהג"ה [שם סעיף טו]. וקשה ממה שאמר רב מרי כאן לרז חסדא שבקוהו דהא אס רוצה שפיר כופיהו. וצמרדי פרק נערה שנחתתה [בבבבא טו] מציא ירושלמי הוה, וכחז עליה ולפי זה לא קשה הא דלמרינן צירושלמי דפרק קמא דקדושין [הלכה ז] הלאו יהיו כל שמועתי צירין לי כהדא דכופין הן לזון האב, וצפרק כל הצער אמר שבקוהו, עכ"ל. הרי שלא הוקשה לו רק הני מרי דמרינן אהדי, דהיינו דצירושלמי אמר שכופין הן לזון האב והיא מצות עשה שמתן שכרה צדקה, וצפרק כל הצער אמר שבקוהו, ומירן על זה דהיא דכופין הן היינו מלד רזון הציח דין, אבל על מה שהקשינו לא מירן כלום, דמה הציח רב מרי מהא דתניא לחלוק על רב חסדא. ובתוספות פרק קמא צדקה דתרא דף ח' [ע"ז ד"ה אכפיה] כחזו צשם רלצ"א, וכן המרדכי שם [רמח טז] גס כן [הב"א] א ירושלמי דלעיל, וכחזו דאין כופין כפייה גדולה לענין להכותו עד שתאל נפשו כשאר מצות עשה, אבל קלח כפייה עושים, ומשום הכי אמר שבקוהו, כלומר לפי שכר עשייתם לו ציוס כפייה על העמוד. [ו] נראה דהכי קיימא לך, אע"ג שהציח הצי' לקמן סימן רמ"ח [עמוד טו סוף דבור ראשון] דלא קיימא לך כריצ"א אלא כהחולקים עליו, היינו לענין דקה שעוין אפילו כפייה גדולה מטעם שמיציא שם, אבל דבדז זה שיש לעשות קלח כפייה בשאר מצות עשה שמתן שכרה צדקה, אין חולק על הירושלמי, וכן עיקר. ועל כן גס כאן לענין כיבוד אב ואם רזו ציה דין עוין קלח כפייה עד שיקיים, ואע"פ שלא כחז כאן רמ"א כלום מזה, אין זה כדאי לעשות חילוקים בדבר המפורש, כן נראה לי צרור. ובכמ"ע צבומ"מ סימן (ק"ו) [ק"ו] [ס"ק ב] כחז דלא קיימא לך צירושלמי דלעיל דאם רזו כופין אלא לענין השבט עבוט שכופין אותו, כיון שהמשכון הוא צבוקת הלוה, מה שאין כן לענין כיבוד. לא נכון לחלק בכך כלל, כיון שאין כאן הוכחה אלא מצד שהשמיט רמ"א מלכחזו כאן כמו שכחז צבומ"מ [סימן ז' שם], דרמ"א גופיה אין לו מקור לחלק צוה אס היה נמכוין אליו, אלא דגס כאן הוה דינא הכי, דאין שום חולק על הירושלמי, כן נראה לענין: (ב) במקומו המיוחד בו. צוה אפילו העמידה אסורה לו, כיון שאצו משתמש שם גס כן צעמידה, מה שאין כן צסיפא במקום המיוחד להסב כו' מותרת לו העמידה. ומשמע כאן צאיסור עמידה צרישא, היינו אפילו הוה רוצה לעמוד או לישב לצדו בלא שום אדם עמו צדוך ענה צדוך שאצו רגיל לעשות. וכן צסיפא ציציבה אפילו אס אין רוצה או לאכול, אלא העמידה והיציבה לצוד הם אסורין:

ערך להם למהריק"ש

רמ סוף סעיף א יזוהר מאד. אבל אין ציה דין כופין על מצות כבוד אב ואם, מפני שהיא מצות עשה שמתן שכרה צדקה [מולין קי, ב]: סעיף ב המיוחד לו להתפלל. ואסור לישב צדו בלא אמצעי, ארמוס חיים [מ"ז סימן א הוה א ד"ה ומיז]: [שם] אפילו לומר נראין דבריו אבא. אלא ישיב על החולקים עליו:

הגהות רעק"א

רמ (א) [ש"ע סעיף א] צריך ליוהר מאד. מה שאין מנרין על מצוה זו, עיין בפתחות הרשב"א [מ"ח] סימן י"ח ובבבבא זכא [סוף] סימן קס"ט: (ב) [שם סעיף ב] ולא סותר את דבריו. עיין בצבאר צבנע פרק חלק [משהדרין] דף ק"י ע"א ד"ה כל החולק על רבו:

ביאור הגר"א

רמ [א] [סעיף א] צריך כו'. שם [קידושין ל, ב-לא, א] חנו רבנן נאמר כו', חנו רבנן שלשה כו', חנו תנא כו', בעו מיניה כו', כי אתא כו'. ועיין תוספות שם [לא, א] ד"ה כבוד כו', וד"ה ר' טרפון כו' [שם ע"ב]: [ב] [הגה] ומכל מקום כו'. עיין חומ"מ סימן צ"ז סעיף ט"ז בהג"ה: [ג] [סעיף ב] בפניו. דהא מציון שחולקין על אביהם ורבים, רכי עם רבי שמעון בן גמליאל [טוטה כא, ב; גישין כב, א; שם לג, א] והרבה כיוצא, וכן מכריעין: [ד] אפילו לומר כו'. דאי כפירוש רש"י [קידושין לא, ב] ד"ה ולא מכריעין היינו סותר, טור [עמוד חקפז] בשם הרמ"ה. ועיין ב"י [שם ד"ה ומי'ש] שיישבו:

פתיח תשובה

רמ (א) ולא סותר את דבריו. עיין בספר עצמות יוסף קדושין דף למ"ד [ע"ב] ד"ה אפילו שכח דהבן עם האב יכולים להקשות ולחרץ ולהשיק מסקנת ההלכה, ואין צוה משום סותר את דבריו, ע"ש:

באר היטב

רמ (א) בופין. והט"ו [ס"ק א] כחז צשם התוספות דאין כופין כפייה גדולה לענין להכותו עד שתאל נפשו כשאר מצות עשה, אבל קלח כפייה עוין, ועיין צבומ"מ סימן ל"ו גצי השבט עבוט דאם לא רצה לקיים הרשות ציד ציה דין לכופו, ע"ש: (ב) המיוחד. כחז הט"ו [ס"ק ב] צוה אפילו הוה רוצה לעמוד או לישב לצדו בלא שום אדם עמו צדוך ענה צדוך שאצו רגיל לעשות אפילו הכי אסור, וכן צסיפא ציציבה אפילו אינו רוצה או לאכול אלא העמידה והיציבה לצוד הם אסורים: (ג) סותר. צין שחולק עליו, צין שאומר להחולק עליו נראין דבריו, הו סותר את דבריו, ונראה דסותר את דבריו אסור אפילו שלא בפניו, עכ"ל הש"ך [ס"ק ב]:

גליון מהרש"א

רמ [א] [ש"ע סעיף א] צריך ליוהר מאד בכבוד אביו ואמו ובמוראם. קטן שחז אצו צילוחו, טוב לו שיקבל על עצמו איזה דבר להשגיח ולכפרה כשיגידל, הגהות שו"ע אר"ם סוף סימן שצ"ג. ומצינו עונש לקטן צבא על שפחה מרופה, עיין הרב המגיד סוף פרק ג' מאיסורי ביאה, וגס קטן שצבא יש אומרים דישלם לנשיגדל, צש"ג פרק כ"ז הרגל, ועיין צוה תוספות יוס טוב משנה ג' סוף ז' מתרומות, ואכן לא קיימא לך הכי צבומ"מ סימן מ"כ"ד סעיף ח':

ציונים לרמ"א עם ציונים מהש"ך

רמ (ב) ב"י [עמוד חקפז ד"ה נרמין צפרק] בשם הגמרא [מולין קי, ב] ובחולדות אדם וצוה [צנינו ירוסם] נחבי א' [מ"ד טו, ז]:

הגהות והערות

רמ [א] יוסף ממהדורח אמר טע"א: [ב] חוקן ממהדורח וילהרמשדארף מל"ז: [ג] חוספס מהדורח לנולין ט"ו, וכ"ה צולין קי, צ שמשם מקור הדין: [ד] ככל הדפוסים לינו אות צ לע"ו על חיבות צמקוס המיוחד ששהמשך הסעיף, אף מקומו כאן. וכן הגיחה חכמי אמצטרס צילקוט מפרשים כמ"י: [ה] כסימן רמ"א לחת, ואולי הכוונה לפע"ו שם, או שכוונתו לפע"ו כן דלקמן כסימן זה, ועיין גליון מהרש"א שם אוח י: [ו] הרמב"ם שם מירי לגצי רב, וכחז הצי' וכחז חקפז ד"ה כחז הרמב"ם, משמע דשלא בפניו שרי צבדו וכל שכן צבאיו, עכ"ל:

בבא בתרא דף קע

ריב שפתי כהן

יורה דעה רמא רמב כבוד אב ואם

טורי זהב

באר הגולה
עם ציונים מהש"ך

י. שם [רמב"ם הלכה טז] ממירא לדינא בר רב הווא ומנא דבי רבי ישמעאל וכו' שם ע"ב: י. שם [רמב"ם הלכה טז] טור [עמוד מקנן]: י. שם [טור ורמב"ם הלכה טז]: טו. משנה יצמות דף כ"ב ע"א: טו. הרמב"ם שם [הלכה י] וילין לה שם מקרא [שמות נא, יז] דכל שאינו חייב על אביו אע"פ שהוא ודאי אביו, אינו חייב על אמו: יז. רמב"ם שם הלכה טז [אמו דרב מרי בר רחל שהיתה לידמו בקדושה ולא ירש את אביו, צבא כהן דף קמ"ט ע"א]: יח. שם [רמב"ם הלכה טז] מהא דאיתא ביצמות דף כ"ב ע"א, דלא אפרו עריה לגר אלא כדי שלא יאמרו וכו', כמו שכתב הממנה: יט. גם זה [רמב"ם] שם: רמב"ם א. משנה צבא מליעא דף ל"ג ע"א, ובסוף כרימות [מ, טז]:

רמב א אביו כו'. זה לשון דרכי משה [אומ 6], ולרבו יומר כו', יש ללמוד מנו דמי שאביו הוא רבו קורא אותו רבי ולא אבא מורי, וכן מוכח ריש פרק הובא [נבא מניעא מה, טז] דקרי ליה רבי שמעון לרבי אביו רבי, ונראה לי דהיינו דוקא אם הוא רבו מובהק כו', עכ"ל. וי"ע שאין נוהגין כן, הלכך י"ל דאע"ג דחייב בכבוד רבו יותר משל אביו, מכל מקום יותר יש לקרותו בשם אב המיוחד לו מילדותו, וגם מסתמא האב מוחל על כבודו בזה, כמו שנתבאר בכו"מ סימן תע"ב סעיף ה' דכן אלא אביו אע"פ שהוא רבו מובהק לריב הסיבה, אע"ג דחלמית אלא רבו אין לריב הסיבה, משום דמסתמא אביו מוחל על כבוד רבו בזה, והוא הדין הכא, ורבי שאני דהא אמרינן [גיטין נט, א] מימות משה עד רבי לא מלינו תורה וגדולה במקום אחד:

ה י עבר אביו או אמו עבירה שלוקים עליה והיה הבן שליח לדיינים לא יבה אותם וכן אם נתחייבו נידוי לא יחא שליח לנדוהם ולא ידרוף ולא יבה אותם בשליחות בית דין [ח] אף על פי שראויים לכך ולא עשו תשובה:

ז כל המבזה אביו ואמו אפילו בדברים אפילו ברמיזה הרי זה כבלל ארור מפי הנבורה שנאמר [דברים כו, טז] ארור מקלה אביו ואמו ויש לבית דין להכות על זה מכת מדרות ולענוש כפי מה שראוי: הגה (ב) מי שנתחייב שבעה לבנו צנית דין אינו משניעו שבעה שיש בה אלה שהרי זה בא לקלל אביו אלא משניעו שבעה שאין בה אלה:

ז [טז] י שתוקי (פירוש, שתוק מלקרא את אביו בשם כמו שאמרנו בפרק עשרה יוחסין קידושין טז, א איזהו שתוקי כל שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו, ערוך ערך

(ב) מי שנתחייב שבעה כו'. בתשובת הגאונים [הקליות] סימן ט', שאלה אם יכול הבן להציע מאביו תשובה, לא אשכחן ראייה להפקיע חביעמו של בן שלא להציע אביו, אלא רגילין בית דין לומר לבן, הקנה חביעמך לאחר שלא תבוא לידי מקלל אביו, וכי היה לאחר לא אחי הבן להאי מילתא, עכ"ל: (ג) בנו מהשפחה כו'. דכל נמעני שפחה או נמעני נכרית כנמעני בהמה דמי: **רמב** (א) יותר מבשר אביו. הטור [עמוד מקנן] סיים שאביו מציאו למי עולם הזה ורבו מציאו למי עולם הבא, ואין לך כבוד [מכבוד] [כבוד] רבו ומורא כמוראו, ואמרו חכמים [אבות פ"ד משנה יב] ומורא רבך כמורא שמים. והקשה צפרישה [אומ 3] אם כן מאי יותר מאביו, הא גם באביו כתב רבינו [הטור] ריש סימן ר"מ דכבודו ומוראו ככבוד ומורא השם.

שחק) חייב על הכאת וקללת אמו ואינו חייב על אביו אף על פי שנבדקה אמו ואמרה בן פלוני הוא אינו נענש על פיה: (ג) בנו מהשפחה או מהנכרית אינו חייב לא על אביו [טז] ולא על אמו [י] וכן מי שהיתה הורתו שלא בקדושה אף על פי שלידתו בקדושה: יג. גר אסור לקלל אביו הגוי ולהכותו ולא יבזהו שלא יאמרו [א] באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה [יא] אבל עבד שנשתחרר אין לו יחוס והרי הוא כמי שאינו אביו לכל דבר:

הלכות כבוד רבו ותלמיד חכם

סימן רמב

שלא להורות בפני הרב ודין רב שמחל על כבודו.

ובו ל"ו סעיפים:

א [בא] [א] חייב אדם [כבוד רבו ויראתו] (א) יותר מבשל אביו: הגה [ב] אביו שהוא רבו מובהק קורא אותו כדברו רבי ערך לחם למרהיק"ש
סוף פת"י [שראוין]. אין הבן יכול להמיר על אביו ואמו או לנדוה ולשמות אם יש לו דין עמהם, אלא משניעם שבעה שאין בה אלה: סוף פת"י א [בכבוד רבו]. יש אומרים [א] דאביו שהוא רבו מובהק קורא אותו אבא. ולדין אין הפרש, לפי שרגילין לקרות לכל אחד מהם אביו: בב"ב מקום שהוזכר כבוד הרב לא דוקא שיהיה רבו, אלא כל שהוא אדם גדול צדוק וצדיק, הכל חייבין כבודו כלנו היה רבו, מהר"ל [בן מתיב] סימן ל"י [ד"ה האמנם אכתיב]:

ציונים לרמב"א
עם ציונים מהש"ך

ה טור [עמוד מקנן] בשם הרמב"ם [שם הלכה טז]: רבב ט) סברת הרב [דרכי משה אות ט] מחשבות הסוד [סימן רמו עמוד טז] ומש"כ ריש פרק הובא [נבא מניעא מה, טז]. ובשו"ע [מהדורה קלאקא שס"ד] דא נרשם:

ביאור הגר"א

מה שכתבתי לעיל [סי' טז]: [ח] [פת"י ח] אף על פי כו' ולא כו'. כבודו לעיל [סי' ד]: [ט] [פת"י ז] שתוקי כו' אף על פי כו'. כמו שכתוב בחולין י"א ב' דלמא לאו כו' [עין מה שכתב רבינו ב"הע"ז סימן ד' ס"ק י"ז]: [י] [פת"י ח] ולא על אביו וכו'. כמו שכתוב ביבמות כ"ב א' השחא כו' גר שנתגייר כו'. והוה שכתוב בסעיף ט' גר כו', וכמו לענין עריות שם: [יא] [פת"י ט] אבל עבד כו'. כמו שכתוב שם ס"ב א' הכל מודים בעבד כו': **רמב** [א] [פת"י א] חייב כו'. מתניתין סוף כריתות [מ, א]: [ב] [נהגה] אביו כו'. ריש פרק ד' דבבא מציעא [מ, א]:

באר היטב

אבל אחר שכל והכה וקללו אחר שנגמר דינו אע"פ שעה משונה פטור הואיל והולך לנתיא. ואם נישא חייב נקנס המבייש, טור ורמב"ם, עכ"ל הש"ך [ס"ק ג]:

הגהות והערות

רבב א) ראה הגהת רמ"א כן ודרכי משה אות א: ב) הדברים דלקמן הם מידון מהר"ש הלוי על קושית הש"ך, ואינם מנמי הש"ך עצמו: ג) כן הוא בטור:

גליון מהרש"א

ח"מ ריש סימן ט"ו דדוקא אם תמזה מלות עשה דכבוד המורה לגמרי, אבל לאחר אותה ולאקדומי לה מלות עשה אחרת, רשאי. עיין משוואת רש"ך (ח"מ) [מלק א] סוף סימן (מ"א) [מה]. מוצא גם בתשובות מהר"ש הלוי [אוי"ט] סימן ט' [ג], דקושיא הש"ס גיטין דף ס' ע"ב והא האי שיפורא כו', [היינו דאע"פ שמה הרב לריב לנהוג בו כבוד לאחר מותו, ולא היה ראוי להסיר השיפורא מניח אלמנתו. והרב השני שמלך חתמו, היה לו לנכנס לקחת משם המעות לחלק לתלמידים:]

[א] [כתורת הסימן] הלכות כבוד רבו ותלמיד חכם. אין חילוק בין תלמיד חכם לשם חכמים, דחכמים גדולים בשם תלמיד חכם מקרי, ואינו יוצא מגדר חכם אלא שם תלמיד לחוד, כן משמע מלשון רמב"ם הלכות תלמוד תורה [ג, א; ז; יא; יג], ועיין משוואת מהר"ש הלוי יו"ד סימן ט': [ב] [שו"ע פת"י א] חייב אדם בכבוד רבו. כבוד קרונו של חכם הוא מדרגתו, ככ"י ח"מ ריש סימן ט"ו [עמוד קד דברי ראשון] בשם הריטב"א [ממונות ק, א; טענות ג, א ד"ה דהן]. הא דעשה דכבוד המורה עדיף משאר מלות עשה, משמע ככ"י

אוצר מפרשים

ה (שם פת"י ז) כל המבזה אביו ואמו אפילו בדברים אפילו ברמיזה וכו'. וככלל זה אם מבזהו בלבד, הרב ספר תרד"ם דף כ' דפוס וויניציא [מצית עשה מן התורה התלויה בלב פ"ט אות לה] והביא ראיות על זה, ומעשה נורא שאירע בימי ז"ל, ע"ש: ב"ן עובד אלהים ימהר לבקש מטר מאביו בכלל על מה שחטא כבר, ויתורה ויבכה על חלק גבוה, ויהרר מאד בזה, כי יצר סומך ואינו נראה הוא ירה התצי להעביר: [שו"ת ברב"ה אות ב']

ו (שם פת"י ז) כל המבזה אביו ואמו אפילו בדברים אפילו ברמיזה וכו'. וככלל זה אם מבזהו בלבד, הרב ספר תרד"ם דף כ' דפוס וויניציא [מצית עשה מן התורה התלויה בלב פ"ט אות לה] והביא ראיות על זה, ומעשה נורא שאירע בימי ז"ל, ע"ש: ב"ן עובד אלהים ימהר לבקש מטר מאביו בכלל על מה שחטא כבר, ויתורה ויבכה על חלק גבוה, ויהרר מאד בזה, כי יצר סומך ואינו נראה הוא ירה התצי להעביר: [שו"ת ברב"ה אות ב']

בבא בתרא דף קע

טורי זהב

יורה דעה רמב כבוד רבו ות"ח

שפתי בהן ריג

באר הגר"ה עם ציונים מהשי"ך

ומירץ לכל המוקש אינו שזה לגמרי אל המקיש, מה שאין כן מורא רבך כמורא שמים דלרשויהו ופסמים כג. בן מן את ה' אלהיך מירא [דברים ו, יג] לרבות רבו, הרי נכתבו שני המוראות במקרא אחד, להודיע שהם שוים לגמרי, עכ"ל. ולא נהירא, דודאי כל מידי דהוקש למצויו אין צנייהם חילוק כלל, והטור לא נמסרין צוה להוכיח שמורא רבך יותר ממורא אב, שזה הוכיח כבר צמה שאמר שמצויו לחיי עולם הנצח, אלא לכאן קשה לו על מה שאמר שאין מורא כמורא רבו, והלא איפכא הוא דמורא אב הוא יותר שהרי הוקש למורא המקום, ממילא נסתר המעלה שאמר כבר רבו, ומירץ דגם צרכ מצויו זה, שהרי אמרו חכמים מורא רבך וכו', ונמצא ששפיר נשאר המעלה של הרב מלד שאמר כבר, מלד שמצויו לחיי עולם הנצח:

ב ב"ש שקובע לו מדרש. כתוב צקספ משנה [תלמוד תורה ה, ב] דר"ל דהיינו דוקא צקובע ענמו להורות הוראות, אבל מדברי הצ"ח [עמוד מקמט ד"ה אגן] אינו נראה כן, שכמה דר"ל דכיון שהוא קובע לו מדרש הרי הוא חולק על שררמו של רבו, ומדע שהרי אפילו לצדוק ספין של שמיטה שאינו שום הוראה כלל אסור משום כבוד של רבו כו' (צומן הש"ס), ועיין בתשובת מהרי"ך מקראקא [שפתי יוסף] ריש סימן י"ט: ג אב"ב ב'.

ג. מימרות לאמוראי סנהדרין דף ק"י ע"א: ג. טור [עמוד מקמט] חלשון רמב"ם צפרק ה' מהלכות תלמוד תורה [הלכה ב] ספור שזה פירוש חולק על רבו: ד. צרימא שם דף ה' ע"ב: ה. צרימא שם:

[ג] אבל צרכו שאינו מוצה קורא אומו (א) אצא: **ב** [ג] בל החולק על רבו בחולק על השכינה ובל העושה מריבה עם רבו בעושה עם השכינה ובל המתרעם עליו כאלו מתרעם על השכינה * ובל המהרהר אחר רבו במהרהר אחר השכינה:

ג. ב [ד] איוהו חולק על רבו ב כל (ב) שקובע לו מדרש ויושב ודורש ומלמד [ה] שלא ברשות רבו ורבו קיים * אף על פי שהוא במדינה אחרת: הגה [ו] ג. אצל (ב) מותר לחלוק עליו צמיה פסק או (ב) הוראה אם יש לו ראיות והוכחות לדבריו שהדין עמו:

[קס"ט] [עמוד שנה ד"ה ולא ד"ה ונחזור] לא נראה כן, שכמה שם להוכיח אפילו היה תלמידו אם אחר כך נתחכם יכול לחלוק עליו ולהורות בפניו אפילו בהלכה, ממה שחלק ריש לקיש על רבי יוחנן [כחנות]

ציונים דרמ"א עם ציונים מהשי"ך פסקי מהרא"י [מרומת הדשן ח"צ] סימן רל"ח:

מ, ג. ודוחק לומר דקים ליה דריש לקיש לא היה חולק אלא מסבירא. ולענין מה שהצ"ח מהרא"י שם [מרומת הדשן ח"צ] סימן רל"ח ראה, שכן היה דרכה של תורה מימות התנאים ואמוראים וגאונים צמיה מקומות, י"ל דהיינו צנטילת רשות או שמת ודלקמן סעיף ד', ו"ע:

ביאור הגר"א

אפילו הוא בסוף כו' או עד כו': [ו] והגה אב"ב ב' דבכמה מקומות מציינו שהיו חולקין על אביהם ורובם, כמו שכתוב בקדושים מ"ב א' ורב נחמן כו'. וכן רבי עם רבי שמעון בן גמליאל [יט"ה כא, ב; גיטין כב, א; שם לג, א]:

[ג] אב"ב כו'. קדושין ל"א ב' כי הא דמר בר רב אשי כו': [ד] ופספי [ג] איוהו כו'. כמו שכתוב בפרק ד' דברכות (כ"ו ז') והחולק על ישיבתו כו', והיינו בכחאי גוונא: [ה] שלא כו' אף על פי כו'. כמו שכתוב בסעיף ד' בשו"ע,

הגהות והערות

ד לשון זה ל"מ. ועיין בכ"מ נה, א שלשה דברים מקל"ט ימיו ושנמוי של אדם, מי שנותנין לו ספר תורה לקרוא ולאו קורא: ה. צמיה דרמ"א מקל"ט שמשען מקור דברי ב"ר הטעם שלפניו, הטעם "שש רבי דשם אב מיוחד לו מילדותו ואין לומר דמסמא וכו', והמעין ש"ך יראה דזה נוסף משוגש. יש לזיין דמהדורה וילנא תקל"ז השמיטו חכמי "דשם אב מיוחד לו מילדותו": ו. כן כתוב שם לענין קבלת ש"ך ושמש וש"ב, אך לא הזכיר שם קבלת רב:

פתחי תשובה

עשה דכבוד תורה וידחה מה שאמרו [ד] מי שקורין אותו לקרא ואינו עולה עליו הכתוב אומר כו', דכיון דמשום כבוד רבו עבד הכי ליכא בדיון התורה. ואם מה שקראו רבו שלישי היה לכבוד הרב, כמו שירת הים וכיוצא, פשיטא דשרי. ואם רבו נתן לו רשות, בכל גוונא חייב לעלות, עכ"ד, ע"ש: (ב) מותר צ"ל צ"ק. עיין בתשובת רבי' החדשות [ה"א] סימן תצ"ה. ועיין בשאלת יעב"ץ חלק א' סימן ה' שהאר"ך הרבה בזה, והמצ"א [שם ד"ה הנלקט] עשרה פריטים בענין זה. ועיין בתשובות חוט השני [טו"ף] סימן כ' שגדול אחד התרעם עליו על השגתו על גדולי הקדמונים, ומה גם לומר דאישתמיט להו דברי השי"ס והפוסקים, והשיב לו שאין על זה להתרעם, כי כן מציינו במחברים שבכל דור דור שלא נמנעו להשיג על גדולים שלפניהם, וזה הלשון אישתמיטתיה הוא לקוח מהשי"ס, שכן מציינו כמה פעמים שאמרו על גדולי האמוראים, והוא לשון נקיה ודרך כבוד לומר דבאותה שעה נשמש ממנו הדבר ההוא, כי השכחה היא טבע אנושית כוללת כל האישים, ואין חילוק בין רב למעט, ע"ש שהאר"ך בזה, באצבע הרביעי [דרך חיים ב, פ] שכתב בזה ענין מושכל:

באר היטב

רמב (א) אבא. כתב הש"ך [ס"ק א] ו"ע שאין נוהגין כן עכשיו אם אביו הוא רבו לקרוא אומו צמס רבי, ואין לומר דמכל מקום יותר יש לקרותו בשם אבן דשם אב מיוחד לו מילדותו, [ועוד] ה' למסמא האב מותר על כבודו צוה, כמו שכתוב צא"ח סימן תע"ב סעיף ה' גני הסניכה, ע"ש: (ב) שקובע. הטעם כתב הצ"ח דכיון שהוא קובע לו מדרש הלא הוא חולק על שררמו של רבו, [ש"ך ס"ק ג: (ג) הוראה. כתב הש"ך [ס"ק ג] דמדברי מהרי"ך לא משמע כן, כי מה שהצ"ח ראה לדין זה שכן היה דרכה של תורה מימות התנאים ואמוראים וגאונים צמיה מקומות, י"ל דהיינו צנטילת רשות או שמת ודלקמן סעיף ד', ו"ע, עכ"ל:

הוא רבו לקרוא אומו צמס רבי, ואין לומר דמכל מקום יותר יש לקרותו בשם אבן דשם אב מיוחד לו מילדותו, [ועוד] ה' למסמא האב מותר על כבודו צוה, כמו שכתוב צא"ח סימן תע"ב סעיף ה' גני הסניכה, ע"ש: (ב) שקובע. הטעם כתב הצ"ח דכיון שהוא קובע לו מדרש הלא הוא חולק על שררמו של רבו, [ש"ך ס"ק ג: (ג) הוראה. כתב הש"ך [ס"ק ג] דמדברי מהרי"ך לא משמע כן, כי מה שהצ"ח ראה לדין זה שכן היה דרכה של תורה מימות התנאים ואמוראים וגאונים צמיה מקומות, י"ל דהיינו צנטילת רשות או שמת ודלקמן סעיף ד', ו"ע, עכ"ל:

גליון מהרש"א

על רבו ב"ש שקובע לו מדרש ויושב ודורש. וכן נשים רב קובע אסור לרב אחר לדרוש צלמיה, צה"ה לקמן סוף סימן רמ"ה ונגילון מהרש"א ס"ק ע. קבלת רב, צרכו מנין וכו' צנין, משוגש נכסס יתוקאל סימן יו"ד:

[ג] [שם סעיף ב] כ"ל החולק על רבו. אם מחמיר בפני רבו ורבו מקיל, מניין אומו ואפילו עניד לשם שמים, ואפילו אינו פשוט כל כך להחיר, אם לא שם לו רחיה למקור, יש של שלמה צמס קמח פרק ו' סימן מ"א, מוצא צמגן אצריס סימן ס"ג ס"ק ז': [ד] [שם סעיף ג] איוהו חולק

אוצר מפרשים

שלא יאמר לאחרים רבי מתיר ואני אוסר, אבל לכתוב לעצמו ראיותיו אף שהם כנגד רבו מותר. ולכתוב פסק או הוראה לאחרים נגד רבו אסור. וכן מותר לחלוק עליו אחר מותר ולפסוק כפי סברתו ולעשות מעשה אף שהוא כנגד רבו, אבל לא יאמר רבי היה אומר כך ואני אומר כך, שזה מביא את רבו, אבל לכתוב סברת רבו וראיותיו לכתוב עליו דברי עצמו וראיותיו מותר אף שהם פתורים, כי הוראה דבריהם יבחר. וכן עשו כל הראשונים. ועל הכל יהיו דבריו לשם שמים, הרדב"ץ בתשובותיו כת"י סימן אלף תקל"ג בקיצור. ולכאורה קצת קשה על מה שכתב אחר מותר לא יאמר רבי היה אומר וכו', דהרי בראש השנה דף י"ח [ע"פ] חניא אמר רבי שמעון ארבעה דברים היה דורש רבי עקיבא ואין אני דורש כמותו וכו', ונראין דברי מדבריו כו', ע"ש, ורבי שמעון תלמיד רבי עקיבא ניבטו טב. בן ו"ל אגדתא שאני, ודברי רבי' בהלכה למעשה שעושה נגד רבו, וזה דלול לרבו, ופשוט. ועיין לקמן סעיף ד' בהג"ה ובאחרונים ובספר נייירין כנסת הגדולה [הגה"ש] אות ה' [גב"ב] את [נ]. שוב ראיתי שנרפסה תשובת הרדב"ץ בתשובות התדשות [ה"א] סימן תצ"ה:

רמב א [ש"ע סעיף ג] ובל המהרהר אחר רבו וכו'. לדברי הרב מופת הדור מהר"י חיים אבואלעפיא בספרו הנורא עץ החיים פרשת בהעלותך [במדבר יב, ח ד"ה או נמי הריחוק] על פסוק ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה, מוכח דהבין הרב ד"ל דהא דאמרין קצת המהרהר אחרי רבו וכו' היינו במחשבה לרבו, כאשר יראה המעייין בדבריו. וקצת קשה, דהא דאמרין בפרק חלק [סנהדרין] דף ק"י [ע"א] ה' המהרהר אחרי רבו כאלו מהרהר אחר השכינה, מטיים בה שגומר [במב"ב כא, ה] וידבר העם באלהים ובמשה, והרי דלאו הרחוק במחשבה קאמר, דהא ליקף לה מדרתיב וידבר העם, וכבר רש"י [סנהדרין שם] פירשה [ד"ה] מהרהר, מחפה עליו דבריו. וכן פירש התם מהרש"א באגדתיה [ד"ה ובל המהרהר]. ובפי זה לא קשיא מה שהקשה [בש"י] מעיל שמואל בהגהות הרמב"ם פרק ה' דתלמוד תורה [ד"ה ובל המהרהר], דמהרהר פירש מדבר ומחפה עליו דברים. ובספר מרכבת המשה [אפואר] שם הבין דמקשה שני קושיות, ומירץ עם מה שאמרו ר"ל נילקוט שמעוני כשלה רמו [רמ] עין שם פירוש ראיתיו ואם ישרו בעיניו מוטב, ואם לאו ישתנה, ובכל זה הוא מהרהר לדבר, ע"ש ודו"ק:

[פרכי יוסף אות ג]

ג. [ש"ך ס"ק ג] ומדברי מהרי"ך כו' אם אחר כך נתחכם וכו'. ר"ל, דדוקא אם נתחכם אחר כך והוא שזה לרבו, כמו ריש לקיש לגבי רבי יוחנן, אבל בלא נתחכם לא יוכל לחלוק אף אם יש לו ראיות שהדין עמו. וזהו שכתב נדחוק לומר [וכו']. דריש לקיש לא היה חולק אלא מסבירא, לכך בעי נתחכם דדוקא, אבל במביא ראיות יכול לחלוק אף בלא נתחכם אחר כך. ומסיק דאינו יכול לחלוק אלא בנטילת רשות או שמת, ואף במביא ראיות לא מהני. ועיין [ש"ך] ס"ק י"ב שהאר"ך בזה: [עני צנייה]

ב [שם סעיף ג] איוהו חולק על רבו וכו'. הא דאמרין שאין תלמיד יכול לחלוק על רבו, מהו שחילוק כשיש לו ראיה ברורה. תשובה, הראשונים היו חולקים על רבם, וכן בכל דור ודור, ויכול לחלוק עליו בחייו בראיות ברורות דרך משא ומתן, אבל לא לקבוע ישיבה ולדרוש ברבים, ואין צריך לומר שאם עמדו למנין שלא ימנה כנגד רבו עם החולקים עליו, בכלל זה שלא יחלוק עליו כדרך החולקים לנצח את רבו, אלא אומר ראיתיו ואם ישרו בעיניו מוטב, ואם לאו ישתנה, ובכל זה הוא

תשובות רבינו חיים מוולאזין

ומה שיש לדקדק בענין הספק ספיקא שכתב כת"ר, אין רצוני להאריך פה, וכמ"ל דבכל דוכתא דמשכחינן דלא מחזקינן על פי חזקה דרבא, שפיר מתוקמא בכהאי גוונא דבדקו ולא אשכחו תיכף בכניסת הגדלות, ובכהאי גוונא ודאי לא אמר רבא.

והך סוגיא דנזיר (דף ל' ע"א) גם בכהאי גוונא לא צריכין לאוקמא דהא מסוגיא דתלמודא אין שום הכרע כלל, רק מדברי הר"ח שהביאו התוס' שם (ד"ה הכי גרסינן), והרי הר"ח לית ליה חזקה דרבא כלל אף בנקבות כמבואר ברי"ף וברא"ש ותוס' ושאר פוסקים¹¹³.

והך דירושלמי דלא אומינו עליה דרבי יוסי עד דאייתי ב' שערות, איכא מרבנותא דסבירא להו דתוך זמנו היה, הובאו ביתה יוסף (אור"ח סי' קצ"ט, ד"ה ומ"ש א"א ז"ל), ותו איכא למימר דרבי יוסי הוה קים ליה בנפשיה דאכתי לא אייתי כלל, וכדכתבנא דשפיר ידע אינש בנפשיה אי לא הוה ליה כלל.

כל הנ"ל כתבתי לא לחלוק על כת"ר, ולא לדחות דברי קדשו, רק באתי לדון לפני כת"ר, כי כך היא דרכה של תורה פטפוטי דאורייתא טבין. ולדינא כבר הראיתי פנים במכתבי הראשון, שיש מקום לסמוך על ספק שמא לא הביא סימנים, והן עתה נתחזקתי בדברי קדשו מאשר יקר בעיני דעתו כדעת אחד מן הראשונים ז"ל.

אמנם בענין ספק דלא בעל, אם כת"ר ברוב ענותנותו כותב לסמוך על דברי מורי ורבי הכהן הגדול ה' יאריך ימיו¹¹⁴, אבל למעשה איני רואה את דברי מורי ורבי הגאון הכהן הגדול נ"י לסמוך עליו, ועומד אני בדעתי על פי ראיות שהבאתי

כבר ביארתי דאם בדקוה תיכף בכניסת ימי הגדלות ולא היה לה סימנים אזדא לה חזקה דרבא ולא תלינן תו בנשירה אחר כך, ובהכי מתוקמא שפיר אף למסקנא¹¹². והן לא נעלם מעיני כת"ר דברי התוס' (כ"ב דף קנ"ד ריש ע"ב) שהקשו מהך חזקה דרבא לפום מאי דסלקא דעתא דתלמודא דנכסי בחזקת בני משפחה קיימי, ותירצו כעין זה. אלא דלפום סלקא דעתא דתלמודא הוה סגי אם בדקוהו קודם מכירת הנכסים, ולמסקנא צריך לומר דבדקוהו דוקא תיכף בכניסת הגדלות וכמו שכתבתי לעיל. ותו, דהא הנך דבאו ושאלו את רבי עקיבא מהו לבדוקו, הא לא ידעו כלל מחשש הנשירה אף לאחר מיתה, ורבי עקיבא גופא הרי ידע האמת דלאחר מיתה שכיחא טפי וטפי נשירה, והאמת השיב להם דלאחר מיתה ודאי נשרו, וגם כולי עלמא מודו בהא, אפילו רבי שמעון דלית ליה חזקה דרבא מחיים.

והא דכתב כת"ר דהך דסוף פרק יוצא דופן (נדה מ"ז ע"ב), אחד לי בן ט' ויום אחד ואחד לי בן כ' שלא הביא כו' מתנייא אף לקולא. ודאי האמת כן הוא, דמשנתינו היא שלהי פרק האשה רבה (יבמות צ"ו ע"ב) דנקט התם נשא אשה ומת כו', וסיום המשנה אחד לי בן ט' כו', ודאי קאי אכולהו בבי דמתני', וכן פירש רש"י שם, וברור דמהך מתני' הוא דרמי אמתניתין דסוף פרק יוצא דופן. אמנם גם מהא ליכא למשמע דין זה החדש, דלישנא דבן כ' שלא הביא שתי שערות משמע דידעינן ביה שלא הביא שתי שערות, והיינו היכא דבדקוהו ולא אשכחו תיכף בכניסת הגדלות, וכדכתבנא לעיל דבכהאי גוונא תו לא חיישינן לנשירה אחר כך. ובהכי מתוקמא נמי הא דקאמר עלה וכי לא נולדו בו סימני סריס עד כמה וכו'.

112. ב"ב דף קנ"ד ריש ע"ב, כתב דמדברי הריב"ש (סי' תעד, הוב"ד בב"י אה"ע סי' קעב) דנקט שאם הגיע לרוב שנותיו שהם ל"ו שנה ולא הביא שתי שערות הוי סריס, אלא שאי אפשר לנו לידע בבירור דחיישינן שמא נשרו, מבואר לכאורה

113. דברי התוס' והראשונים הם על סוגיית הגמרא בנדה (מט, א).

114. רבי רפאל הכהן מהמבורג בספרו תורת יקותיאל,

סימן כב

רכה

היכי דלא לחלוש לדעתיה. מאד שמח לבי על שלום מורי ורבי הכהן הגדול נ"י, אשרי ירא ה' שהצליח ה' דרכו גם בזקנותו והמציא לו ריע ככת"ר אליו קראתיו נועם¹¹⁹. אמנם בתורה דכתיב בה אמת, הלא בלתי אל האמת עינינו¹²⁰, וקרא נמי אקדמיה כדכתיב (זכריה ח', י"ט) האמת והשלום אהבו.

ואם כת"ר מפני השלום איננו בא לידי מדה זו לסתור דברי מורי ורבי הכהן הגדול נ"י, הלא אני הקטן שמשתי את הכהן הגדול נ"י בהיותו במדינתנו, ומחויבני בכבודו ומוראו כמורא שמים, על אחת כמה וכמה.

אבל אני שומר פי התלמוד הקדוש, שהורנו הדרך הזה בפרק יש נוחלין (דף ק"ל ע"ב) דאמר ליה רבא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע תלמידיה, כי אתי פסקא דדינא דידי לקמייכו וחזיתו ביה פירכא כו', עד אין לדיין אלא מה שענינו רואות¹²¹. והנה דינא דידן אתאי לקמאי לדין אם יש לסמוך על ספק דלא בעל, ועיני לא ראו את הספק הזה כלל. ואולם [אם] הייתי בסנהדרין הייתי דן בחנק, על פי הך חזקה דדרך איש ואשה לבעול. יאמר נא ירא ה' ¹²²היתכן לי לסמוך על פסקא דדינא דמורי ורבי דחזינא ביה

מש"ס ופוסקים טובא, ובפרט מהא דמסקינן בפרק האשה בתרא (יבמות קי"ט ע"א) דאזלינן בתר רוב נשים המתעברות ויולדות, אלמא דלא מספקינן כלל דילמא לא בעל.

ומהא דקיי"ל שילהי קידושין (דף פ' ע"א) דמלקין וסוקלין על החזקות, היינו בכל מילתא, דדרכה בכך ומחזקינן דברי הוא ודאי, וכדקרי הש"ס התם חזקה הא דדרכו של תינוק לטפח בעיסה. והא דקיימא לן דאין שורפין תרומה על החזקה היינו משום דאיכא כנגדה חזקת טהרה בעיסה. ותו, הא דדרכו של תינוק לטפח בעיסה לא חזקה גמורה היא, כמו שכתבו התוס' דאתיא מחמת רוב שאינו גמור, אבל הא דדרכו של איש ואשה לבעול, ודאי יותר מרוב גמור הוא דדרך כל הארץ קרי ליה רחמנא¹¹⁵.

זהו תמצית ראיותי שבמכתבי הקדום מן הש"ס, ועשיתי סמוכין גם מדברי הירושלמי וממשמעות דברי הפוסקים, וכת"ר לא השיבני כלום על ראיות הללו הבריות וטובות¹¹⁶ בעיני. וראיתי שגם כת"ר הביא ראיה מדברי רש"י ריש פרק התינוקות¹¹⁷, אלא שסיים שלא בא לידי מדה זו. וחזיתי לדעתיה דמר, שלא לבו הולך¹¹⁸ להלוך נגד הארי החי הכהן הגדול שעבר מנשיאותו כי

(שו"ת, תשובה א), שחשש לספק שמא לא בעל. רבינו דן בדבריו בתשובתו הקודמת אות י.

115. בבראשית (יט, לא).

116. עפ"י בראשית (מא, ה).

117. נראה שכוונתו לרש"י בנדה (סד, ב ד"ה מתוך שנים עשר חודש), שכתב וז"ל: "שבעל לילה הראשון והלך בדרך מיד, ושהה שלשה חדשים וחזר ובעל ומצא דם, וכן פעם שניה ושלישית ובה לפני רבי ואמר דם בתולים הוא" עי"ש, ולכאורה צריך ביאור מה הכריח את רש"י להעמיד שיעצא מהעיר לג' חדשים, והרי אפשר להעמיד שלא בעל אלא ד' פעמים ב"ב חודש בעודו בביתו, ומשמע שיש חזקה שדרך איש ואשה לבעול.

118. עפ"י הכתוב במלכים (ב ה, כו): "לא לבי הלך וכו'".

119. עפ"י הגמ' בסנהדרין (כד, א): "א"ר אושעיא מאי

דכתיב (זכריה יא, ז) ואקח לי (את) שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים, נועם אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל שמנעימין זה לזה בהלכה, חובלים אלו תלמידי חכמים שבבבל שמחבלים זה לזה בהלכה.

120. עפ"י הכתוב במדבר (יא, ו): "בלתי אל המן עינינו".

121. ז"ל הגמ' שם: "אמר להו רבא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע כי אתי פסקא דדינא דידי לקמייכו וחזיתו ביה פירכא, לא תקרעוהו עד דאתיתו לקמאי, אי אית לי טעמא אמינא לכו, ואי לא הדרנא בי. לאחר מיתה לא מיקרע תקרעוהו, ומגמר נמי לא תגמרו מיניה, לא מיקרע תקרעוהו דאי הואי התם דילמא הוה אמינא לכו טעמא, מגמר נמי לא תגמרו מיניה, דאין לדיין אלא מה שענינו רואות.

122. עפ"י תהלים (קיח, ד): "יאמרו נא יראי ה'".

תשובות רבינו חיים מוולאזין

הענייה וחלושה. והן בעוד היה על ארצנו שמשו של רבינו הגדול [נ"ע] הנ"ל, לפעמים זכיתי להציע דברי לפניו והוא מנהיר לי שמעתתא, ואחר ששקעה שמשו של אותו צדיק, לית לי רבה במתא, ואל מי מקדושים אפנה.

אחלי ישים נא עיניו ולבו לב חכם כ"ב¹²⁴ על דברי מכתבי הראשון, וענותו תרבני להשיבני גם עתה הפעם בדברי טעם. ומגברא דאית ליה בעינא¹²⁵, ולתשובת כת"ר אצפה להראות לי הדרך הישר כי בו חפצתי.

ואחוי קידה כו' כנפשו ונפש החיים באאמ"ו מוהר"ץ זללה"ה

פירכא טובא, והא אתינא קמיה דמורי ורבי ושלחתי דברי גם אליו לדון לפניו, ואנכי הרואה שלא הובאו דברי לפניו כלל, וגם לפני כת"ר דנתי, וגם אותותיו לא ראיתי את ראיותיו, ואם אולי שגיתי הבינו לי והאירו נא את עיני להבין ולהורות כהלכה, וטרם ישיבני מדעתי איך הותר לי לצרף לספק מילתא דלא סבירא לי כלל להסתפק בזה.

וכבר הוזהרתי בזה מפי מורי קדוש ישראל רבינו הגדול הגאון החסיד מוהר"א נ"ע מוולאזא שלא לישא פנים בהוראה כו'¹²³, ואף על פי כן מעודי זחלתי ואירא מלקבוע הלכה על פי דעתי

ג

עוד תשובה מרבינו בענין הנ"ל

הוחזקה בשכנותיה לבתולה, מסכים אני להתיר. ואני כותב שנית להגאונים הנ"ל.

והנה א"ה לקחה אזני שאיזו חכמים הסכימו להתיר, ואם הוא על פי טעמיה דמר, כבר כתבתי בחורף העבר להשיב עליהם. ואם מאיזה טעמים אחרים יודיעני נא, והנני לקבל האמת ממי ומי ששייב דברי טעם.

וסוף דבר, אם הוחזקה בשכנותיה לבתולה

שלמא רבה משמיא וחיים לכבוד א"ה ידידי, הרב המאוה"ג המופלג המפורסם כש"ת מוהר"ר אורי שרגא פייוש נ"י.

כבר הודעתיו בחורף העבר, ששלחתי השו"ת לרבנים דאה"ו ודגלוגא. והנה מרבני דאה"ו הגיעני לא דבר ברור, ומהרב דגלוגא הגיעני להחמיר מאוד שלא יועיל אף חזקת שכנים שיקראו בחור ובתולה. ואני עומד בדעתי, שאם

את התשובה אצלו, ובליילה השניה נדמה לו שנית בחלום לעכב עוד, וכך היה עד ג' פעמים, ונחן אל לבו להתבונן בדבר ומצא פירכא לדבריו מדברי הרא"ש, ובטל דעתו.

וראה עוד מש"כ רבינו בספרו רוח חיים פ"ק דאבות משנה ד', שאסור לתלמיד לקבל דברי רבו כשיש לו מה להשיב עליהם, כי לפעמים תהיה האמת עמו, כמו שעץ קטן מדליק את הגדול עי"ש, וע"ע בביאור הגר"א לתקו"ז (דף קסו, ב).

124. כמותו ירבו בישראל.

125. עפ"י תענית (כה, א): "ואנא מגברא דלית ליה בעינא".

ג מכתב יד שהיה בגנוי רבי יהושע העשיל לוי, חתן נכד רבינו אשר התכוון לפרסמו בקובץ פליטת סופרים חלק שני (שלבסוף לא יצא לאור). נדפס ע"י ר"י רפאל בספר 'ארשת' י-ם תשי"ט.

123. בספר תולדות הגר"א 'עליות אליהו' (לרבי יהושע העשיל לוי, ויולאזא תרנ"ב, הערה סב עמ' 56) הובא ציטוט של חלק זה של התשובה, והובא שם המשך למשפט 'שלא לישא פנים בהוראה' – 'אף להכרעת רבותינו בעלי השולחן ערוך'. והגר"ר צבי הירש פרבר (בספר רבי יוסף זונדל מסלאנט, שנת תשנ"ג, עמ' קמ הערה ח) כתב בענין זה וז"ל: "זה כביר שראיתי שו"ת חוט המשולש, ושם בתשובה אחת העיד הגר"ח ז"ל בעצמו כי הוזהר מפי רבו רבינו הגר"א זי"ע שלא לישא פנים בהלכה, ורשות בידו להכריע נגד איזה פוסק, וקבלתי בשם הגאון העצום רי"ד הלוי מבריסק זצ"ל (בעל בית הלוי) כי ניתן להגר"ח זי"ע רשות מרבו שלא לישא פנים בהלכה עד הרא"ש ז"ל, (ולא עד בכלל). ודרכו של הגר"ח היה בסיימו תשובת היתר עגונה להלין התשובה עד למחר, ופעם אחת נדמה לו בלילה בחלום לעכב עוד

[ד] יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהם. יוסי בן יועזר איש צרדה אומר יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שותה בצמא את דבריהם.

אצלינו המובחר לעבוד שלא על מנת לקבל פרס. [ועמ"ש בפרק בן זומא משנה ד].

יהי ביתך בית ועד כו'. יתכן לפרש כי במ"ח דברים שהתורה ניקנית בהם כמבואר לקמן [פרק ו'] אחד מהם הוא המחכים את רבותיו על ידי שאלותיו התריפים וממילא רווחא שמעתתא. והנה הלימוד נקרא מלחמה כמו שאמרו [סנהדרין קי"א, ב'] מלחמתה של תורה. אם כן גם התלמידים לוחמים יקראו. וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה [קידושין ל', ב'] [תהלים קכ"ז] "לא יבושו וגו' כי ידברו את אויבים בשער", אפילו אב ובנו הרב ותלמידו נעשו אויבים זה את זה ואינם זזים משם כו'. ואסור לו לתלמיד לקבל דברי רבו כשיש לו קושיות עליהם. ולפעמים יהיה האמת עם התלמיד. וכמו שעץ קטן מדליק את הגדול. וזה שאמרו יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק מלשון [בראשית ל"ב] "ויאבק איש עמו" שהוא ענין התאבקות מלחמה, כי מלחמת מצוה היא. וכן אנו נגד רבותינו הקדושים אשר בארץ ונשמתם בשמי מרום המחברים המפורסמים, וספריהם אתנו, הנה על ידי הספרים אשר בבתינו בתינו הוא בית ועד לחכמים אלה, הוזהרנו גם כן וניתן לנו רשות להתאבק וללחום בדבריהם ולתרץ קושייתם ^(מח). ולא לישא פני איש רק לאהוב האמת. אבל עם כל זה יזהר בנפשו מלדבר בגאווה וגודל לבב באשר מצא מקום לחלוק וידמה כי גדול הוא כרבו או כמחבר הספר אשר הוא משיג עליו וידע בלבבו כי כמה פעמים לא יבין דבריו וכוונתו. ולכן יהיה אך בענוה יתירה. באמרו אם איני כדאי אך תורה היא וכו'. וזהו שאמרו "הוי מתאבק" כנזכר לעיל. אך בתנאי "בעפר רגליהם" רצה לומר בענוה והכנעה ולדון לפנייהם בקרקע.

ובתרת בחיים

מרבנו שלא לישא פנים בהלכה עד הרא"ש ז"ל [ולא עד בכלל] ודרכו של הגר"ח הי' בסיימו תשובת היתר עגונה להלין התשובה עד למחר, ופ"א נדמה לו בלילה בחלום לעכב עוד את התשובה אצלו, ובלילה השני' נדמה לו שנית בחלום לעכב עוד, וכן הי' עד ג"פ, ונתן אל לבו להתבונן בדבר ומצא פירכא לדבריו מדברי הרא"ש ובטל דעתו עכ"ל [ר' צבי הירש פרבר].

(מח) יש לציין כאן מה שמובא בספר הצדיק רבי יוסף זונדל מסלאנט [עמוד ק"מ ירושלים תשמ"ג] הגה"ה אות ח' וז"ל שם: זה כביר שראיתי שו"ת חוט המשולש, ושם בתשובה אחת העיד הגר"ח ז"ל בעצמו כי הוזהר מפי רבו רבינו הגר"א זי"ע שלא לישא פנים בהלכה ורשות בידו להכריע נגד איזה פוסק, וקבלתי בשם הגאון העצום רי"ד הלוי מברייסק זצ"ל כי ניתן להגר"ח זי"ע רשות